

УДК 78.087.68(075.8)
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-7

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНОЮ, ХУДОЖНЬОЮ ТА МУЗИЧНОЮ РЕАЛЬНОСТЮ

П'явка І.М., викладач баяну
Луцький педагогічний коледж

П'явка М.М., викладач баяну
Луцький педагогічний коледж

У статті порушено проблему специфіки і взаємозв'язку музично-естетичних концепцій і музичної реальності, їх детермінації і самодетермінації. Визначено проблеми соціокультурної детермінації ментально-теоретичних конструкцій у культурі і мистецтві. Проаналізовано специфічний характер музично-естетичної концепції як теоретичного конструкту, її взаємозв'язок із соціальною, художньою та музичною реальністю. Елементи системної і структурно-функціональної інтерпретації дозволяють вибудувати системну модель музично-естетичної концепції з її структурою та функціями. Доводиться, що трансцендентність музичної реальності зумовлює трансцендентність музично-естетичної концепції. Динамічність музично-естетичної концепції у певний історичний період репрезентує творчість музиканта. Музично-естетична концепція як результат творчості музиканта є цілісною системою, що за допомогою своїх функцій, безпосередньої детермінації через музичну і художню реальність вписується в соціокультурний контекст суспільно-історичного етапу розвитку суспільства. Зазначається, що художня й музична реальність стали основою для концептуального моделювання музично-естетичної концепції, створення моделі музично-естетичної концепції як складника музичної реальності.

Ключові слова: музично-педагогічна концепція, абсолютна та відносна (релятивна) сольмізація, народна й авторська музика, спів, музична грамота.

В статье затронута проблема специфики и взаимосвязи музыкально-эстетических концепций и музыкальной реальности, их детерминации и самодетерминации. Указаны проблемы социокультурной детерминации ментально-теоретических конструкций в культуре и искусстве. Проанализированы специфический характер музыкально-эстетической концепции как теоретического конструкта, ее взаимосвязь с социальной, художественной и музыкальной реальностью. Элементы системной и структурно-функциональной интерпретации позволяют выстроить системную модель музыкально-эстетической концепции с ее структурой и функциями. Доказывается, что трансцендентность музыкальной реальности обуславливает трансцендентность музыкально-эстетической концепции. Динамичность музыкально-эстетической концепции в определенный исторический период представляет творчество музыканта. Музыкально-эстетическая концепция как результат творчества музыканта является целостной системой, которая с помощью своих функций, непосредственной детерминации через музыкальную и художественную реальность вписывается в социокультурный контекст общественно-исторического этапа развития общества. Отмечается, что художественная и музыкальная реальность стали основой для концептуального моделирования музыкально-эстетической концепции, создания модели музыкально-эстетической концепции как составляющей музыкальной реальности.

Ключевые слова: музыкально-педагогическая концепция, абсолютная и относительная (релятивная) сольмизации, народная и авторская музыка, пение, музыкальная грамота.

Piavka I.M., Piavka M.M. RELATIONSHIP MUSICAL-AESTHETIC CONCEPT WITH SOCIAL, ART AND MUSICAL REALITY

The article addresses the problem of the specifics and interrelationship of musical-aesthetic concepts and musical reality, their determination and self-determination in our time. The problems of sociocultural determination of mental-theoretical constructions in culture and art are indicated, it includes its inclusion in the sociocultural context, which is the interrelation of social, artistic and musical reality. Analyzed the specific nature of the musical-aesthetic concept as a theoretical construct, its relationship with social, artistic and musical reality. It is proved that it is the use of the conceptual modeling method applied to the social, artistic and musical reality that allows them to be substantiated into the model of the musical-aesthetic concept, "loaded" with the essential substantial characteristics of musical reality in the process of its genesis. Elements of a systemic and structural-functional interpretation applied to musical-aesthetic concepts as an operational-normative component of the research method, allowing to build a system model of a musical-aesthetic concept with its structure and functions that represent the interrelation of social, artistic and musical reality. It is proved that the transcendence of musical reality causes the transcendence of the musical-aesthetic concept, in particular, as an idea, an ideological essence (or the essence of an idea as an ideal being). The dynamism of the musical-aesthetic concept at a certain historical period is the work of the musician. The musical-aesthetic concept as a result of the musician's creativity is an integral system, using its functions (project, stabilizing,

generating), direct determination through musical and artistic reality fits into the socio-cultural context of the socio-historical stage of social development. It is noted that the artistic and musical reality became the basis for the conceptual modeling of the musical-aesthetic concept, the creation of a model of the musical-aesthetic concept as a component of musical reality.

Key words: *musical pedagogical concept, absolute and relative (relative) solmization, folk and author music, singing, musical diploma.*

Постановка проблеми. Музично-естетичні концепції є невід'ємною частиною українського музичного мистецтва й у своєму ідейному змісті висловлюють характерні риси соціальної, художньої, музичної реальності. Досліджуючи складники музично-естетичної концепції ХХ ст., можна виявити соціокультурні особливості, що зумовлюють вектор подальшого історичного і культурного руху України як тенденції, що базується на взаємозв'язку концепцій соціальної, художньої та музичної реальності нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У написанні статті ми опиралися на праці М. Вебера, А. Максимова, В. Попова, В. Трубіцина та ін. У розкритті основних специфічних понять – реальності, соціальної реальності, художньої реальності, музичної реальності, художньої ідеї, образу, стилю та ін. – використовувалися дослідження Я. Аскіна, Ю. Борева, В. Бичкова, М. Кагана, М. Кокоревіч, Т. Кірика, Н. Маньковської, М. Михайлова, Т. Мороз, Є. Назайкинського, А. Панаріна, Е. Семєнюк, В. Щенникова та ін.

Варті уваги дослідження найбільших критиків-мистецтвознавців першої половини ХХ ст. Б. Асаф'єва, В. Каратигіна, Л. Сабанєєва, І. Соллертинського, Б. Яворського, а також роботи вчених другої половини ХХ ст. А. Бандури, В. Дельсон, І. Ванечкина, Б. Алієва, І. Нестьєва, В. Рубцевої та ін.

Постановка мети. Мета статті – розглянути та зафіксувати, проаналізувати специфічний характер музично-естетичної концепції, її взаємозв'язок із соціальною, художньою та музичною реальністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модель музично-естетичної концепції може бути представлена як система, що включає такі елементи: художню (музичну ідею), образ (музичну образність), художній (музичний) стиль, які пов'язані між собою внутрішніми зв'язками, утворюючи структуру музично-естетичної концепції, що, у свою чергу, репрезентує основні риси музичної реальності і водночас володіє власним специфічним змістом.

У музично-естетичній концепції головне змістовне навантаження несе художня (музична ідея). У загальному плані слід зазначити, що «ідея – форма осягнення в думці явищ об'єктивної реальності, яка

включає в себе свідомість мети і проєкції подальшого пізнання і практичного перетворення світу <...> Ідея є активною, посередником, ланкою в розвитку дійсності людини, що створює нові, раніше не існуючі форми реальності» [3, с. 201]. Свого часу відомий вчений-філософ П.В. Копнін звертав увагу на те, що ідея реалізується в таких основних формах: 1) у науковій теорії та методі; 2) у художньому образі 3) у практичному змісті нового світу речей і процесів [5, с. 278].

Таким чином, ідея пов'язана, з одного боку, з художнім образом, з іншого – з методом. У силу цього ідея виступає об'єднуючою ланкою всіх елементів музично-естетичної концепції. Варто зазначити, що ідея пов'язана з художнім образом, складаючи його ідеальне розумове ядро, його ідейну сутність. Що таке образ? Відповідь на це питання дають енциклопедії та словники, наукові монографії та навчальні посібники. Мистецтвознавчий підхід обмежує художній процес вивченням руху самого мистецтва, зовнішні зв'язки розглядаються з погляду відображення в змісті художніх творів. Культурологічний підхід вимагає включення мистецтва в соціокультурний контекст [1, с. 367]. Це стосується і складників художнього процесу, у т. ч. елементів музично-естетичної концепції, функціональне поле якої і є механізмом включення в соціокультурний контекст. Але для того, щоб виконати цю вимогу, необхідно змістовно інтерпретувати поняття «художній образ». У філософії образ як такий розглядають як результат відображення об'єкта у свідомості людини. Підкреслюємо його об'єктивність щодо джерела – віддзеркаленого об'єкта, і суб'єктивність за способом, формою свого втілення, якими є практичні дії, мова, різні знакові моделі. Звертаємо увагу на те, що специфічною формою образу виступає художній образ [2, с. 446]. Художній образ історично розвивається разом із музичним мистецтвом і має свої характерні особливості в різних стилях, жанрах і напрямках [2, с. 277].

Мистецтвознавець Ю.Б. Борєв конкретизує наведену інтерпретацію художнього образу: «Художній образ – форма мислення в мистецтві, це алегорична, метафорична думка, яка розкриває одне явище через інше» [4, с. 286]. Відомий культуролог М.С. Каган підкреслює, що художній образ

духовний за своєю модальністю, є формою ідеального як «суб'єктивної реальності», що локалізується в людській свідомості – мова фіксує локалізацію образу в тому духовному просторі, який створюється людською уявою [10, с. 255].

Художній образ досліджується як форма ідеї, як суб'єктивна реальність у мистецтві, а результати цього дослідження асимілюються в художній реальності, у т. ч. й музичній, за допомогою властивого конкретному виду мистецтва художнього методу.

У культурології, мистецтвознавстві, естетиці існують різні трактування методу. Наприклад, у мистецтвознавстві художній метод – історично сформована сукупність принципів художньо-образного мислення, зумовлена рівнем і характером розвитку суспільства, його філософських, релігійних, соціальних, наукових, етичних і естетичних поглядів та ідеалів. Художній метод включає: а) принципи художнього відбору; б) способи художнього узагальнення; в) принципи естетичної оцінки світу з позицій певного естетичного ідеалу; г) принципи втілення дійсності в образи мистецтва. Художній метод – підсумок тривалого закономірного розвитку мистецтва, що відображає його об'єктивні закони, а також світогляд художника. Він впливає на напрямок розвитку мистецтва. Різні епохи в історії мистецтва характеризуються своєрідністю художнього методу [2, с. 233].

У творчості музиканта, у його конкретизації музично-естетичної концепції художній метод визначається основною ідеєю концепції, створюючи неповторний власний індивідуальний метод. Художній метод легалізує ідею, трансформуючи її зі сфери ідеального у сферу практично-духовну. У результатах практичної діяльності, яку можна назвати об'єктивною формою суб'єктивного (ідеї), відбувається повне з'єднання суб'єкта з об'єктом, сам суб'єкт предметизується, його ідеї набувають об'єктивних форм і стають незалежними від свідомості і волі суб'єкта [5, с. 297–298].

Народження художньої ідеї, утіленої в художньому образі, «обробка» її художнім методом надають ідеї (образу) характерних стильових рис, що зумовлюють функціональне поле музично-естетичної концепції. У цьому контексті розглядаємо художній стиль і музичний стиль. Тема художнього і музичного стилів досить обговорювана в мистецтвознавстві та музикознавстві. Так, наприклад, мистецтвознавець Ю.Б. Боров визначає художній стиль як сферу оперативного впливу мистецтва на свідомість людей. Стиль диктує художнику вибірковість щодо життєвого матеріалу, до худож-

ньої та загальнокультурної традиції, до суспільних цілей і до аудиторії мистецтва [48, с. 415].

У «Музичній енциклопедії» стиль трактується як музично-естетична і музично-історична категорія. Поняття стилю в музиці, що відбиває діалектичний взаємозв'язок змісту і форми, є складним і багатозначним. Поняття стилю має на увазі спільність стильових ознак у музичному творі, яка ґрунтується на соціально-історичних умовах, світогляді і світосприйнятті митців, їхньому творчому методі, загальній закономірності музично-історичного процесу [5, с. 281].

У вітчизняній музикознавчій літературі різні трактування музичного стилю. За М.К. Михайловим, «стиль як система інваріантних музично-логічних норм є необхідною передумовою логічно осмисленого і, відповідно, художньо-емоційного сприйняття й естетичної оцінки музики. Індивідуально-характерне для будь-якого твору (або персонального стилю), що додає йому унікальність, є результатом варіантного (індивідуалізуючого) втілення наявних у ньому одночасно інваріантних типових ознак стильової системи різних рівнів. Ступінь можливості розпізнання в незнайомому тексті «знайомих» елементів прямо пропорційна стилю – слуховому досвіду реципієнта» [2, с. 117].

Наведені інтерпретації стилю в мистецтвознавстві та музикознавстві дозволяють виділити в них спільне та відмінне. До загального зараховуємо нормативність стилю, що характеризує систему засобів виразності – як тих, які використовуються у музичній творчості окремого композитора або виконавця, так і зумовлених соціально-історичними умовами. Стиль формує соціокультурне функціональне поле музично-естетичної концепції, зумовлює багато в чому функції концепції, реалізує себе в соціокультурних процесах.

Стиль як елемент музично-естетичної концепції виконує властиві йому функції. На них вказує Є. Назайкинський, виділяючи: а) функцію забезпечення історико-культурної орієнтації слухача у світі музики; б) функцію фіксації й вираження певного змісту; в) функцію об'єднання – розмежування.

Параметри сполучення музично-естетичної концепції із соціальною та музичною реальністю виражені у функціях музично-естетичної концепції як складової частини цілісної системи музичної реальності. У цій системі музично-естетична концепція та музична реальність взаємодоповнюють один одного. Відбувається процес зворотного впливу музично-естетичної концепції на музичну, соціальну реальність чи само-

детермінацію, який реалізується через ряд функцій музично-естетичних концепцій.

Отже, маємо два кінцеві об'єкти – музично-естетичну концепцію і музичну реальність як репрезентантів соціальної та художньої реальності. Ці об'єкти функціонально взаємопов'язані, але є різними. Музична реальність детермінує музично-естетичну концепцію і за її допомогою самодетермінується.

Художня реальність як вид соціальної реальності породжує і є підставою, базисом різних реальностей більш приватного порядку: музичної, поетичної, театральної та ін. Кожна з них існує з властивими їй специфічними рисами, які її «індивідуалізують» і лежать в основі її власного буття. До таких рис музичної реальності належать: а) трансцендентність; б) іманентність емоційно-рецептивних фактів (досвід, переживання, страждання, терпіння); в) іманентність емоційно-спонтанних актів (потяг, бажання, діяльність, дія).

Висновки з проведеного дослідження. У процесі детермінації музичної реальності музично-естетичних концепцій зазначені риси є факторами детермінації, а також рушійною силою, яка надає їй динамічного характеру. Отже, механізм детермінації тут постає як багатофакторний і динамічний.

Динамічність механізму детермінації музичної реальності музично-естетичних концепцій як конкретної риси в сукупності з вимогами відкритості, варіативності, системності виражається в пред'явленні зазначених вимог до досліджуваного об'єкта – музично-естетичної концепції. Вони є найважливішими рисами процесу усвідомлення взаємодії і взаємозв'язку музично-естетичної концепції і музичної реальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абдулина Е.Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования. Москва : Академия, 2004. 336 с.
2. Бондар С. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: їх сутність та структура. *Освіта та управління*. 2007. Т. 10. № 2. С. 95–99.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти України. URL: http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/zagal_os/2144 (дата звернення: 12.12.2018).
4. Ковальова С. Дидактична модель формування предметних компетентностей учнів на уроках музичного мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного учителя*. 2013. № 8. Ч. 1. 20 с.
5. Козир А.В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін. *Рукописи книжок 6. Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва. Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних євроінтеграційних процесів*.
6. Лутаєнко В.С. Естетика мислення. Київ : Мистецтво, 1974. 243 с.
7. Масол Л. Концепція загальної середньої освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2–5.
8. Масол Л. Новий стандарт мистецької освіти : науковий коментар до основних змін.
9. Медушинский В.О. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. Москва : Музыка, 1979. 319 с.
10. Михайлова Л.М. Естетичне виховання молоді: компетентнісний підхід. *Вісник національного технічного університету України: Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. № 1. С. 158–162.
11. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
12. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід і українські перспективи*. Київ : Освіта України, 2004. 111 с.